

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА

Василь ГОРБАЧОВ

доцент кафедри кримінально-правових дисциплін та судових експертиз
Донецького юридичного інституту МВС України,
кандидат юридичних наук, доцент
gorvp58@mail.ru

УДК 340.1

МІСЦЯ УВ'ЯЗНЕННЯ ЯК ОБ'ЄКТ ПРОКУРОРСЬКОГО НАГЛЯДУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВ У РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ ст. – НА ПОЧАТКУ ХХ ст.

Одним із напрямів прокурорського нагляду в Російській імперії в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. був нагляд за законністю затримання підозрюваних і взяття обвинувачених під варту, зокрема нагляд за місцями тримання під вартою осіб, затриманих і заарештованих у ході попереднього розслідування кримінальних справ. Аналіз цього питання актуальний у контексті вивчення загальної проблеми свободи особи в кримінальному процесі Російської імперії.

Питання застосування взяття під варту як запобіжного заходу були об'єктом уваги багатьох дореволюційних авторів, серед яких С.І. Вікторський, М.М. Гернет, М.В. Давидов, О.Ф. Кістяковський, А.Ф. Коні, П.І. Люблинський, М.В. Муравйов, П.В. Макалинський, В.К. Случевський, М.С. Таганцев, Д.Г. Тальберг, А.Н. Трайнін, Д.П. Тихомиров, О.П. Чебишов-Дмитрієв, І.Я. Фойницький. У радянський і сучасний період застосування запобіжних заходів у Російській імперії досліджували В.Г. Бесарабов, А.В. Верещагіна, Б.В. Віленський, А.Б. Гусейнов, О.О. Корняков, Р.В. Савуляк, Н.В. Ткачова, О.А. Філіппова, М.О. Чельцов-Бебутов, О.Н. Ярмиш та інші. Однак у їхніх

роботах висвітлювались лише окремі аспекти прокурорського нагляду на окресленому напрямі або ж вказані питання не розглядалися взагалі. З огляду на це метою нашої статті є аналіз нормативного регулювання та практики прокурорського нагляду за місцями тримання під вартою осіб, затриманих і заарештованих у ході попереднього розслідування кримінальних справ у Російській імперії в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст.

Відповідно до Зводу законів 1857 року в цивільному відомстві місцями тримання під вартою були: 1) особливі тюремні приміщення при поліції; 2) тюремні замки або остроги в містах; 3) гамівні будинки; 4) робітні будинки; 5) виправні арештантські роти цивільного відомства. Якщо тюремні споруди ставали непридатні, а інших вільних казенних приміщень не було, то для тримання заарештованих могли винайматись будинки обивателів [1, 3, 5, 8; 2, 149].

Особи цивільного відомства у певних визначених законом випадках трималися в місцях ув'язнення, що належали до військового відомства: на гауптвахтах, у

фортецях і арештантських ротах інженерного відомства. Місцеві цивільні начальники мали право вимагати поміщення арештантів свого відомства на військовій гауптвахти, зокрема: 1) коли цивільних приміщень недостатньо, а на військових гауптвахтах були зайві місця для арештантів; 2) коли проведення розслідування або суду вимагало роз'єднання злочинців. Ця норма зберігалася й на початку ХХ ст. [1, 3–5, 8; 2, 149].

У дореформений період особливий нагляд за місцями тримання під вартою покладалася на прокурорів і стряпчих. Вони повинні були відвідувати всі місця ув'язнення принаймні один раз на тиждень (по п'ятницях після обіду). Якщо в місці ув'язнення осіб цивільного відомства трималися особи військового відомства, то нагляд прокурора й стряпчого поширювався й на них. Коли арештанти цивільного відомства переводилися із в'язниці на військову гауптвахту і справи про них розглядалися в цивільних судах, то вони підлягали нагляду губернських прокурорів. Якщо ж водночас із переведенням таких арештантів на військову гауптвахту вони самі й справи про них передавалися військовому начальству, то нагляд губернських прокурорів за такими арештантами припинявся [1, 6].

Після запровадження в 1860 році посади судового слідчого прокурори повинні були наглядати за тим, щоб слідчі не тримали при поліції понад установленій законом строк («доки не міне потреба» у перебуванні в місці вчинення злочину або місці проведення слідства) тих заарештованих, які під час проведення слідства підлягали тюремному ув'язненню. Ці вказівки міністерства юстиції не втратили свого значення й після проведення судової реформи 1864 року [3, 723; 4, 193–194].

Прокурорський нагляд у дореформений період був недостатньо ефективним. Як стверджував професор М.М. Гернет, «характер відносин між прокуратурою й керівниками місцевої адміністративної влади позбавляв прокурорів будь-якого бажання перевіряти становище арештантів у в'язниці». Мали місце навіть випадки, коли прокурора не пропускали до конкретних ув'язнених. Відтак, міністр юстиції повинен був

підтвердити право прокурора відвідувати всіх заарештованих [5, 62].

Поступово колишні місця позбавлення волі реорганізувалися або ліквідувалися. Виправні арештантські роти цивільного відомства 31 березня 1870 року перейменовано у виправні арештантські відділення й у них скасовано військово-управління. У 1884 році скасовано ув'язнення у робітному та гамівному будинках, яке замінено триманням у в'язниці. Із закритих гамівних і робітних будинків ув'язнених переведено в місцеві тюремні замки.

Водночас після судової реформи 1864 року було створено нові види місць ув'язнення, де могли триматись підслідні й підсудні. У зв'язку із запровадженням мирової юстиції з'явилися нові місця тримання заарештованих – арештні будинки (будинки для заарештованих). Відповідно до Тимчасових правил про приміщення для осіб, що підлягають арешту за вироками мирових суддів, від 4 липня 1866 року (Тимчасові правила) такі спеціальні приміщення облаштовувалися земствами [6, 876–879]. На кожній мировій дільниці з урахуванням потреб мало бути облаштовано кілька таких приміщень, у яких трималися засуджені до арешту за вироками мирових суддів. У цих же приміщеннях окремо від засуджених до арешту могли триматись і обвинувачувані, піддані особистому затриманню. Обвинувачувані у співучасті в тій самій справі не могли бути поміщені разом. В арештні будинки обвинувачених приймали за засвідченою копією протоколу відповідного судді або земського дільничного начальника про взяття їх під варту [6, 877; 2, 174].

Тимчасовими правилами регулювалися й питання прокурорського нагляду за триманням обвинувачених в арештних будинках. У приміщення для осіб, що підлягали арешту за вироками мирових суддів, місцевий товариш прокурора мав вільний доступ у будь-який час. Свої зауваження про недотримання передбачених законом правил він доводив до відома губернатора [6, 876–877; 2, 172]. 13 червня 1873 року дію Тимчасових правил було поширено й на губернії Західного краю (у тому числі Київську, Волинську й Подільську).

Крім арештних будинків обвинувачені, щодо яких було обрано запобіжний захід у виді взяття під варту, трималися також у в'язницях [2, 176–177]. При цьому, як і в дореформений період, прокурори повинні були здійснювати нагляд за тим, щоб обвинувачені, які підлягали триманню у в'язницях, не трималися при поліції понад встановлений законом строк [4, 193–194].

Внаслідок судової реформи з'явилися спеціальні заклади для неповнолітніх злочинців, у яких могли триматися й неповнолітні обвинувачувані. У Статуті про покарання, що накладаються мировими судьями, йшлося, зокрема, про створення виправних притулків, до яких могли поміщатися засуджені неповнолітні віком від 10 до 17 років замість поміщення у в'язницю (ст. 6). Згодом законом від 5 грудня 1866 року «Про виправні притулки» було передбачено створення державних, громадських і приватних виправних притулків «для морального виправлення неповнолітніх», куди вони мали направлятися за вироками суду [7, 352–353]. А згідно із законом від 8 лютого 1893 року «Про зміну порядку ув'язнення й пересилання неповнолітніх, які перебувають під слідством і судом» у виправні притулки й колонії для неповнолітніх злочинців могли направлятися неповнолітні обвинувачувані й підсудні віком від 10 до 17 років, які підлягали утриманню під вартою. Такі неповнолітні трималися у виправних притулках окремо від інших вихованців, при цьому до них застосовувалися загальні правила прокурорського нагляду за особами, які трималися під вартою [8, 64].

Законом від 2 червня 1897 року «Про зміну форм і обрядів судочинства у справах про злочинні діяння малолітніх і неповнолітніх, а також законоположень про їхню караність» [9, 357–362] було доповнено Статут кримінального судочинства (СКС). Зокрема, ним передбачено, що неповнолітніх віком від 10 до 17 років, щодо яких необхідно обрати запобіжний захід у виді взяття під варту, поміщали на цей час у виправні притулки або колонії для неповнолітніх злочинців чи інші заклади для піклування над дітьми, або віддавали під відповідальний догляд їхнім батькам або іншим благонадійним людям. А за неможливості

помістити неповнолітніх віком від 14 до 17 років у виправні заклади вони повинні були триматися в особливих приміщеннях, облаштованих для них при в'язницях або будинках для заарештованих за вироками мирових суддів (фактично ці особливі приміщення для неповнолітніх при в'язницях і при арештних будинках було відкрито лише в деяких місцевостях [10, 381]). У разі неможливості застосування зазначених запобіжних заходів неповнолітні могли бути поміщені в монастирі їх віросповідання (статті 771, 772, 4161, 4162 СКС).

Подальший розвиток законодавства про місяця тримання неповнолітніх обвинувачених і підсудних відображено в Положенні про виховно-виправні заклади для неповнолітніх від 19 квітня 1909 року. Відповідно до цього нормативно-правового акта у виховно-виправні заклади мали поміщатися, зокрема, неповнолітні обвинувачені й підсудні віком від 10 до 17 років, стосовно яких необхідно було обрати запобіжний захід у виді взяття під варту (п. 2 ст. 7). У ці заклади неповнолітні поміщалися за постановами судової або слідчої влади й трималися там до закінчення слідства, за можливості – окремо від інших вихованців. Щодо таких неповнолітніх застосовувалися загальні правила прокурорського нагляду за триманням під вартою (ст. 9–10) [11, 262].

Працівники прокуратури мали право на безперешкодний вхід до в'язниць цивільного відомства [2, 154]. У зв'язку із доповіддю міністра юстиції з приводу непорозумінь, що неодноразово виникали під час виконання ними своїх обов'язків, імператор 3 лютого 1872 року роз'яснив, що працівники місцевої прокуратури мають право у будь-який час безперешкодно входити до в'язниць цивільного відомства [12, 166]. А 11 червня 1875 року внесено зміни до Статуту про службу в гарнізоні, з якого вилучено положення, згідно з яким працівників місцевої прокуратури впускали до тюремних замків та острогів за особливими перепустками [13, 627–628].

Порядок здійснення прокурорського нагляду на зазначеному напрямі регламентувався відомчими нормативними актами. Відповідно до наказу міністра юстиції 1896 року, яким було встановлено загальні пра-

вила прокурорського нагляду, працівники прокуратури повинні були відвідувати місця ув'язнення, розташовані у місці їх перебування, не рідше ніж тричі на місяць, а інші – не рідше ніж один раз на місяць, а також під час кожної службової поїздки у відповідну місцевість. Кожне таке відвідування місця ув'язнення працівником прокуратури й зроблені при цьому зауваження фіксувалися ним у призначеній для цього книзі, що зберігалась у тюремній конторі [14, 57–58]. Водночас інструкції прокурорів судових палат могли зобов'язувати їх проводити перевірки частіше. Наприклад, у п. 59 інструкції прокурора Московської судової палати 1881 року було передбачено, що окружний прокурор має відвідувати губернський тюремний замок, «коли він визнає те за потрібне», а призначений для цього товариш прокурора повинен відвідувати цей тюремний замок не рідше одного разу на тиждень. Повітовий тюремний замок перевірявся з такою ж періодичністю, якщо товариш прокурора мешкав у повітовому місті, а в інших випадках – під час сесій окружного суду й мирового з'їзду в певному місті, а також під час кожного приїзду до нього. Крім в'язниці працівники прокуратури зобов'язані були відвідувати арештні будинки й інші місця ув'язнення при поліції, станових квартирах, волосних правліннях тощо [15, 32].

Встановлена періодичність прокурорських перевірок сприяла більш ефективному нагляду порівняно із судовим, для якого таку періодичність визначено не було. Відсутність нормативної регламентації періодичності проведення перевірок судами призвела до того, що, за свідченням сучасників, поступово «судді перестали відвідувати місця ув'язнення і, таким чином, контроль судової влади за законністю здійснених арештів перестав існувати» [16, 206]. У 1906 році Сенат дав обмежувальне тлумачення права мирових суддів відвідувати місця ув'язнення, роз'яснивши, що в законі немає вказівок на право мирових суддів здійснювати загальний нагляд за місцями ув'язнення та особами, що тримаються в них, або на право термінових відвідувань цих місць. Згідно з тлумаченням Сенату право відвідування місць ув'язнення судами було не самостійним, а похідним або

умовним, тобто таким, що вимагає для свого здійснення виникнення обов'язку мирового судді переконатись у неправильності конкретного затримання. Тому мирові судді мали право відвідувати місця ув'язнення тільки у разі отримання ними відомостей, що в місці ув'язнення певна особа тримається під вартою без додержання встановленого порядку [17, 14]. За таких обставин значення прокурорського нагляду зростало. З огляду на викладене вважаємо хибним висновок М.М. Гернета, який зауважував, що після судової реформи встановлений законами новий нагляд прокурорів за місцями ув'язнення й правильністю тримання в них ув'язнених не мав «практичного здійснення» [5, 61].

Під час перевірок законності тримання осіб у місцях ув'язнення прокурор (як і суд) повинен був обмежуватися формальним боксом справи, як-от наявність постанови компетентного органу про затримання особи й тримання заарештованого в належному місці ув'язнення. Водночас обґрунтованість винесення постанови про затримання прокурор і суд у місцях ув'язнення не перевіряли. У 1880 році Сенат роз'яснив, що ст. 10 СКС не стосується причин, на яких може ґрунтуватися постанова про затримання, і взагалі питання щодо правильності таких постанов [4, 66]. С.І. Вікторський зазначав, що перевіряти достатність підстав для затримання суддя або прокурор не мали права [18, 76].

Законність постанови про арешт обвинуваченого прокурор повинен був перевіряти в межах нагляду за слідством у кримінальній справі, оскільки слідчий про кожен факт узяття обвинуваченого під варту зобов'язаний був негайно повідомляти прокурора. Законність арешту поліцією могла бути перевірена прокурором і за скаргою. Закон зобов'язував прокурора перевіряти законність арешту обвинуваченого з погляду достатності доказів обвинувачення у вчиненні злочину (ст. 283 СКС). Як стверджував О.Ф. Кістяковський, арешт особи міг залишитися в силі тільки тоді, коли прокурор визнавав його обґрунтованим [19, 175–176].

У разі виявлення в місцях ув'язнення фактів затримання без постанови уповноважених на те органів влади прокурор

зобов'язаний був звільнити затриманого (ст. 10 СКС). Відомчими нормативними актами було врегульовано порядок такого звільнення незаконно заарештованих осіб. За відсутності в місці ув'язнення копії постанови про затримання заарештованого циркуляр міністерства юстиції від 31 жовтня 1868 року № 17754 зобов'язував прокурорів, перш ніж дати розпорядження про звільнення затриманого, переконатися в неправильності його ув'язнення шляхом з'ясування цього питання у тих органів або осіб, за розпорядженням яких арештанти поміщені в місця ув'язнення. Відповідно до роз'яснень міністерства юстиції саме лише непредставлення в місце ув'язнення копії постанови про тримання під вартою не може слугувати достатньою підставою для звільнення арештанта. А у випадках недотримання адміністративною владою встановлених у статтях 9 і 431 СКС правил (тобто про взяття під варту виключно в порядку, встановленому законом, і про надання в місце ув'язнення обвинуваченого копії постанови про взяття його під варту) прокурорам запропоновано повідомляти начальству винних осіб [20, 16; 4, 199].

Необхідність зазначеної попередньої перевірки незаконності затримання особи без постанови уповноважених на те органів або осіб у 1875–1877 роках неодноразово підтверджувалася Сенатом, зокрема й у циркулярному указі від 20 травня 1877 року. У рішеннях Сенату наголошено на тому, що згідно зі ст. 431 СКС постанову про взяття під варту має бути складено й пред'явлено заарештованому до закінчення доби з моменту його затримання. Сенат визнавав таким, що суперечить точному змісту ст. 10 СКС, звільнення арештованого без підтвердження незаконності позбавлення його свободи, тобто без перевірки шляхом з'ясування цього питання в тієї посадової особи, яка дала розпорядження про арешт і мала можливість протягом доби скласти й пред'явити заарештованому постанову про його затримання, а копію цієї постанови направити в місце ув'язнення [21, 123]. У зв'язку із цим міністерство юстиції зобов'язало прокурорів здійснювати нагляд за чітким виконанням циркулярного указу Сенату від 20 травня 1877 року щодо цього питання [20, 16].

Коментуючи цю ситуацію, А.Ф. Коні заважував: міністерство юстиції роз'яснило, що прокурор або суддя не повинен звільняти з-під варту нікого без достатньої підстави, а має вимагати від особи, що затримала, відомості про приводи до ув'язнення й надсилання постанови про ув'язнення під варту. У зв'язку з такою практикою А.Ф. Коні наголошував, що «строго теоретично» прокурор зобов'язаний звільнити з-під варту всякого затриманого без додержання встановлених умов (затримання у визначених законом випадках, складання постанови уповноваженою особою й ув'язнення у встановлених законом місцях), однак «практика життя ... створила необхідність узгодження дій прокуратури й адміністрації» (на відміну, наприклад, від Франції, де прокурор зобов'язаний був безумовно звільнити з-під варту кожного, якщо порушено будь-яку формальність) [22, 171–174].

Міністерство юстиції вимагало від прокурорів окружних судів систематично проводити перевірки законності тримання під вартою заарештованих у всіх місцях ув'язнення й неухильно виконувати обов'язки, встановлені у ст. 10 СКС (тобто звільняти затриманих без постанови уповноважених на те органів та осіб) [17, 16]. На практиці, за свідченням А.Ф. Коні, випадки звільнення затриманих без постанов або за постановами не уповноважених осіб були частими [22, 173].

Про звільнення з місць ув'язнення незаконно заарештованих осіб і про тримання будь-кого не в належному місці ув'язнення товариші прокурора повинні були скласти протокол і представити його прокурору суду для повідомлення начальству осіб, винних у недотриманні закону, з метою вжиття до них заходів реагування. Товариші прокурора повинні були повідомляти прокурора суду також про заходи, вжиті ними щодо переведення осіб у належне місце ув'язнення на підставі ст. 11 СКС [15, 35].

Таким чином, у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. види місць ув'язнення як об'єкти прокурорського нагляду під час розслідування кримінальних справ не залишалися незмінними. Деякі місця ув'язнення було реорганізовано або ліквідовано, натомість з'явилися нові об'єкти нагляду.

Відтак, на початку ХХ ст. у цивільному відомстві місцями тримання під вартою, у яких могли триматися підслідні, були: 1) будинки для заарештованих (приміщення для осіб, що підлягають арешту за вироками мирової юстиції); 2) арештантські приміщення при поліції; 3) в'язниці. Неповнолітні підслідні трималися у виховно-виправних закладах для неповнолітніх, інших закладах для піклування про дітей або ж в особливих приміщеннях для неповнолітніх при в'язницях і будинках для заарештованих. На всі ці установи поширювався прокурорський нагляд, і міністр юстиції вимагав від підлеглих працівників прокуратури у всіх місцях ув'язнення систематично проводити перевірки законності тримання під вартою й звільняти незаконно арештованих.

Нагляд прокурора за законністю тримання підслідних у зазначених місцях позбавлення волі обмежувався наглядом за додержанням формальних умов затримання,

тобто перевіркою наявності постанови про затримання, винесеної уповноваженими органами, і тримання в належному місці ув'язнення. При цьому в зазначених місцях прокурором проводилася перевірка законності тримання усіх заарештованих незалежно від підслідності й підсудності злочинів, а також незалежно від того, чи підлягали нагляду прокурора ці конкретні кримінальні справи. У випадках відсутності в місцях ув'язнення копій постанов про затримання прокурор до розпорядження про звільнення особи повинен був шляхом перевірки пересвідчитися у фактичній відсутності такої постанови. А перевірки законності затримання по суті, тобто обґрунтованості постанови про взяття під варту, здійснювалися в межах нагляду за розслідуванням конкретних кримінальних справ, на які поширювався прокурорський нагляд, тобто у справах, підсудних загальним судам. У справах, підсудних мировим судам, законність арешту по суті прокурорському нагляду не підлягала.

Список використаних джерел:

1. Свод учреждений и уставов о содержащихся под стражею // Свод законов Российской империи. Издание 1857 года. – Т. 14. – Тетр. 4. – СПб.: Типография Второго Отделения Собственной Е. И. В. Канцелярии, 1857. – 178 с.
2. Свод учреждений и уставов о содержащихся под стражею. Издание 1890 года // Свод законов Российской империи: в 5 кн., 16 т. – Т. 14 / сост.: Балканов Н.П., Войт С.С., Герценберг В.Э.; под ред. Мордухай-Болтовского И.Д. – СПб.: Русское книжное товарищество «Деятель», 1912. – 267, VII с.
3. Наказ судебным следователям: высочайше утвержден 8 июня 1860 года // Полное собрание законов Российской империи. – Собр. 2-е. – Т. 35. – Отд. 1. – СПб.: Типография Второго Отделения Собственной Е. И. В. Канцелярии, 1862. – Ст. 35891. – 960 с.
4. Соколов А.А. Практическое руководство для судебных следователей: в 3 т. – Т. 1. – Вильно: Типография А.Г. Сыркина, 1891. – 575 с.
5. Гернет М.Н. История царской тюрьмы: в 4 т. – Т. 2: 1825–1870. – Изд. 2-е, доп. и пересм. – М.: Государственное издательство юридической литературы, 1951. – 548 с.
6. О временных правилах касательно помещений для подвергаемых аресту по приговорам мировых судей: высочайше утвержденное мнение Государственного совета от 4 июля 1866 года // ПСЗ. – Собр. 2-е. – Т. 41. – Отд. 1. – № 43458. – СПб.: Типография Второго Отделения Собственной Е. И. В. Канцелярии, 1868. – 1079 с.
7. Об исправительных приютах: высочайше утвержденное мнение Государственного совета от 5 декабря 1866 года // ПСЗ. – Собр. 2-е. – Т. 41. – Отд. 2. – № 43949. – СПб.: Типография Второго Отделения Собственной Е. И. В. Канцелярии, 1868. – 537 с.
8. Об изменении порядка заключения и пересылки несовершеннолетних, состоящих под следствием и судом: высочайше утвержденное мнение Государственного совета от 8 февраля 1893 года // ПСЗ. – Собр. 3-е. – Т. 13. – № 9316. – СПб., 1897. – 708 с.
9. Об изменении форм и обрядов судопроизводства по делам о преступных деяниях малолетних и несовершеннолетних, а также законоположений о их наказуемости: высочайше утвержденное мнение Государственного совета от 2 июня 1897 года // ПСЗ. – Собр. 3-е. – Т. 17. – № 14233. – СПб., 1900. – 730 с.
10. Гернет М.Н. История царской тюрьмы: в 4 т. – Т. 3: 1870–1900. – [2-е изд., доп. и пересм.]. – М.: Государственное издательство юридической литературы, 1952. – 400 с.

11. О воспитательно-исправительных заведениях для несовершеннолетних: высочайше утвержденный одобренный Государственным советом и Государственной думой закон от 19 апреля 1909 года № 31727 // ПСЗ. – Т. 29. – Отд. 1. – СПб., 1912. – 1006 с.

12. О праве лиц прокурорского надзора на беспрепятственный вход в тюремные помещения без предъявления особых на то билетов: именной указ от 3 февраля 1872 года, объявленный Сенату министром юстиции // ПСЗ. – Собр. 2-е. – Т. 47. – Отд. 1. – № 50504. – СПб., 1875. – 1047 с.

13. Об изменении редакции § 99 Устава о службе в гарнизоне: именной указ, объявленный в приказе по военному ведомству 25 июня 1875 года // ПСЗ. – Собр. 2-е. – Т. 50. – Отд. 1. – № 54805. – СПб., 1877. – 720 с.

14. Наказ министра юстиции, генерал-прокурора, чинам прокурорского надзора судебных палат и окружных судов. – СПб.: Типография Правительствующего сената, 1896. – 118 с.

15. Инструкция прокурора Московской судебной палаты С. Гончарова о порядке действий лиц прокурорского надзора округа Московской судебной палаты, а также чинов полиции по производству дознаний и участию в предварительном следствии. – М.: Типография А.В. Малюкова и К^о, 1881. – 40 с.

16. *Полянский Н.* Мировой суд / Н. Полянский // Судебная реформа: в 2 т. – Т. 2. – М.: Книгоиздательство «Объединение», 1915. – 310 с.

17. Судебные уставы императора Александра II с законодательными мотивами и разъяснениями. Устав уголовного судопроизводства. – 11-е изд., перераб., исправл. и доп. по 1 октября 1912 года С.Г. Щегловитова (неофициальное издание). – СПб.: Типография Т-ва А.С. Суворина «Новое время», 1913. – 948 с.

18. *Викторский С.И.* Русский уголовный процесс / С.И. Викторский. – М.: Издательство А.А. Карцева; Типография Императорского Московского университета, 1912. – 404, 17 с.

19. Кистяковский А. О пресечении обвиняемому способов уклоняться от следствия и суда / А. Кистяковский. – СПб.: Издание «Судебного вестника»; Типография Правительствующего сената, 1868. – 195 с.

20. Судебные уставы императора Александра II с законодательными мотивами и разъяснениями. Устав уголовного судопроизводства. – 3-е изд., испр., доп. и перераб. С.Г. Щегловитова. – СПб.: Типография Т-ва М.М. Стасюлевича, 1887. – 1143 с.

21. Алфавитный сборник тезисов Уголовного кассационного и Общего собрания кассационных департаментов Правительствующего сената 1874–1886. С приложением указателей: постатейного к сборнику и алфавитного свода циркуляров министерства юстиции. 1865–1887 / сост. член Самарского окружного суда А.А. Орлов. – Самара: Типография И.И. Новикова, 1888. – 450 с.

22. *Кони А.Ф.* Курс уголовного судопроизводства / А.Ф. Кони. – М.: Американская ассоциация юристов, 2011. – 280 с. (Серия «Выдающиеся юристы»).

Василь ГОРБАЧОВ

**МІСЦЯ УВ'ЯЗНЕННЯ ЯК ОБ'ЄКТ ПРОКУРОРСЬКОГО НАГЛЯДУ ПРИ
РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВ
У РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ
В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ ст. – НА ПОЧАТКУ ХХ ст.**

У статті проаналізовано нормативне регулювання і практику прокурорського нагляду за місцями тримання під вартою осіб, затриманих і заарештованих у ході попереднього розслідування кримінальних справ у Російській імперії в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. Розглянуто види піднаглядних об'єктів і основні положення прокурорського нагляду за законністю утримання в них обвинувачених і підсудних.

Ключові слова: прокурор; прокурорський нагляд; місця позбавлення волі; тримання під вартою; звільнення з-під варти.

**МЕСТА ЗАКЛЮЧЕНИЯ КАК ОБЪЕКТ ПРОКУРОРСКОГО НАДЗОРА
ПРИ РАССЛЕДОВАНИИ УГОЛОВНЫХ ДЕЛ
В РОССИЙСКОЙ ИМПЕРИИ
ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ XIX в. – НАЧАЛЕ XX в.**

В статье проанализированы нормативное регулирование и практика прокурорского надзора за местами содержания под стражей лиц, задержанных и арестованных в ходе предварительного расследования уголовных дел в Российской империи во второй половине XIX – начале XX в. Рассмотрены виды поднадзорных объектов и основные положения прокурорского надзора за законностью содержания в них обвиняемых и подсудимых.

Ключевые слова: прокурор; прокурорский надзор; места лишения свободы; содержание под стражей; освобождение из-под стражи.

Vasyl GORBACHOV

**PLACES OF DETENTION AS AN OBJECT OF PROSECUTORIAL
SUPERVISION IN THE INVESTIGATION OF CRIMINAL
CASES IN THE RUSSIAN EMPIRE IN THE 2ND HALF
OF XIX cent. – BEGINNING OF XX cent.**

The article analyzes the legal regulation and practice of the Prosecutor's supervision over places of detention of persons detained and arrested during the preliminary investigation of criminal cases in the Russian Empire in the 2nd half of XIX – beginning of XX century. Describes the types of the monitored objects and the main provisions of the Prosecutor's supervision of the lawfulness of detention and trial of accused.

Keywords: Prosecutor; public Prosecutor's supervision; places of imprisonment; detention; release from custody.

